MINTAQAVIY AGRAR SEKTORNING OPTIMAL RIVOJLANISH MODELINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI VA EVOLYUTSIYASI

Iqtisodiyot fanlari

Ibragimov Nodir Nusriddinovich

Qarshi davlat texnika universiteti Axborot texnologiyalari va tizimlari kafedrasi i.f.f.d, PhD, ,

Email: Nodirnusriddinovich@gmail.com

Tel:+998 91 956 31 31

Annotatsiya. Maqolada mintaqaviy agrar sektorning optimal rivojlanish modelini shakllantirishning nazariy asoslari va evolyutsiyasi tahlili yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar. Agrar sektor, innovatsion rivojlanish, ekonometrik prognozlash, takomillashtirilgan yondashuvlar, rivojlanish modeli, iqtisodiy tahlil, mintaqaviy agrar sector, agrar siyosat, evolyutsion yondashuv

Аннотация. В статье освещены теоретические основы и анализ эволюции формирования оптимальной модели развития регионального аграрного сектора.

Ключевые слова. Аграрный сектор, инновационное развитие, эконометрическое прогнозирование, усовершенствованные подходы, модель развития, экономический анализ, региональный аграрный сектор, аграрная политика, эволюционный подход

Annotation. The article highlights the analysis of the theoretical foundations and evolution of the formation of the optimal development model of the regional agrarian sector.

Keywords. Agrarian sector, innovative development, econometric forecasting, improved approaches, development model, Economic Analysis, Regional agrarian sector, Agrarian Policy, evolutionary approach

Kirish.

Mazkur maqolada mintaqaviy agrar sektorning optimal rivojlanish modelini shakllantirishning nazariy asoslari hamda ushbu jarayonning evolyutsion bosqichlari tahlil qilingan. Agrar sektorda yuz berayotgan strukturaviy o‘zgarishlar, urbanizatsiya jarayonlari, demografik omillar, resurslardan foydalanish samaradorligi va oziq-ovqat xavfsizligi bilan bog‘liq talablarning oshishi natijasida rivojlanish mexanizmlarining takomillashuvi zarurligi asoslab beriladi.

Agrar sektoriqtisodiyotning an’anaviy, chuqur tarixiy ildizga ega bo‘lgan muhim tarmoqlaridan biri bo‘lib, oziq-ovqat xavfsizligi, mamlakat iqtisodiy rivojini, Yani sanoatning muhim tarmoqlarini xom ashyo bilan ta’minlashda alohida ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, bugungi kunda qishloq joylarida

ISSN 3030-3907

istiqomat qiluvchi dunyo aholisining katta qismining hayot tarzi to‘g‘ridan-to‘g‘ri yoki bilvosita qishloq xo‘jaligiga taaluqli bo‘lib, ular bandligi va daromadlari darajasi bevosita soha taraqqiyotiga bog‘liqligicha qolmoqda. Shunga qaramay keyingi davrda mamlakatlarda iqtisodiy taraqqiyot, sanoat va xizmat ko‘rsatishning YAIMdagi ulushini oshib borishi natijasida urbanizatsiya darajasining ko‘tarilishi qishloq xo‘jaligida bandlar sonini kamayishiga sabab bo‘lmoqda[1]. Boshqa tomondan esa qishloq xo‘jaligida fan-texnika yutuqlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengayib borishi samaradorlik va intensivlikni oshirish evaziga ish o‘rinlari sonini qisqarishiga olib kelmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Qishloq xo‘jaligini rivojlantirish tushunchasiga e’tibor qaratib o‘tadigan bo‘lsak, ilmiy tadqiqot natijalariga ko‘ra qishloq va shaharlardagi ijobiy o‘zgarishlarni qo‘llab-quvvatlovchi va rag‘batlantiruvchi ko‘p tarmoqli faoliyatlar yig‘indisi sifatida qaraladi[2]. Chunki, qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning asosiy maqsadi odamlarning moddiy va ijtimoiy farovonligini oshirishdir. Shu sababli qishloq xo‘jaligini rivojlantirish qishloq taraqqiyotining sinonimi sifatida qaraladi. Aslida ushbu atamalar bir-biridan ma’lum jihatlari bilan farq qilsada, o‘zaro chambarchas bog‘liqdir. Qishloq xo‘jaligini rivojlantirish qishloq joylarini rivojlantirishning bir qismi bo‘lib, qishloq joylari taraqqiyotini qishloq xo‘jaligini rivojlantirmasdan turib ta’minlab bo‘lmaydi, chunki yuqorida ta’kidlanganidek qishloq aholisining asosiy daromad manbai soha va unga xizmat ko‘rsatuvchi infratuzilmalar faoliyati bilan bevosita bog‘liq. Xususan, mamlakatimizda ham Agrar sektormuhim sohalardan hisoblanib, uning muhimligi YAIMdagi, aholi bandligini ta’minlashdagi ulushining kattaligi bilan asoslanadi. Buni inobatga olgan holda hukumatimiz tomonidan sohani rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilib kelinmoqda.

Jumladan, mamlakatimizda iqtisodiyotni zamon talablari asosida rivojlantirish, xususan raqamli iqtisodiyotni shakllantirish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlarda birinchi navbatda, qurilish, energetika, qishloq va suv xo‘jaligi, transport, geologiya, kadastr, sog‘liqni saqlash, ta’lim, arxiv sohalarini to‘liq raqamlashtirish masalasi qo‘yilgan[3]. Shuningdek, O‘zbekistoan Respublikasi Prezidenti Sh.M.Miziyoyev 2025 yil va keyingi yillarda iqtisodiyot sohasida amalga oshirish zarur bo‘lgan dasturiy va maqsadli vazifalarga to‘xtalgani holda “Iqtisodiyotimiz rivojini, aholi bandligi va daromadlari o‘sishini ta’minlaydigan eng muhim sohalardan biri bo‘lgan qishloq xo‘jaligini strategik yondashuvlar asosida taraqqiy ettirish zarurlini” ta’kidlab o‘tdilar[4]. Mamlakatimiz taraqqiyotining hozirgi bosqichida Agrar sektorsohasiga e’tibor qaratish, muhim bo‘lgan qator ijtimoiy-iqtisodiy masalalarning yechimi sifatida maydonga chiqadi.

ISSN 3030-3907

Jumladan, Agrar sektormamlakatimizda muhim ijtimoiy masalalardan bo‘lgan yoshlar va ayollar bandligini ta’minlash, gender tengsizligini hal qilishda ham alohida ahamiyatga ega hisoblanadi va iqtisodiy o‘sishni ta’minlashga xizmat qiladi. Iqtisodiy o‘sishni biz aholiga turli iqtisodiy tovarlar etkazib berish imkoniyatlarining uzoq muddatli o‘sishi sifatida qarab chiqamiz. Iqtisodiy o‘sishning namoyon bo‘lishi o‘z navbatida milliy mahsulot barqaror o‘sishini ta’minlaydi[5].

Shu nuqtai nazardan iqtisodiyotni ham ijtimoiy, ham iqtisodiy asoslarini o‘zgartirishda Agrar sektorsanoatni mahalliy xom ashyo bilan ta’minlash va davlat daromadlarini shakllantirishning ishonchli asosi hamda aholini oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talabini qondirishni ta’minlovchi foydali ish manbai sifatida qaraladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI. Tadqiqot obyekti hamda qishloq xo‘jaligini kishilik jamiyatida eng chuqur ildizga ega bo‘lgan, boshqa tarmoqlar uchun tayanch vazifasini bajaruvchi, iqtisodiyotning muhim tarmog‘i ekanligini inobatga olgan holda qishloq xo‘jaligini rivojlanish modellari evolyutsiyasini qarab chiqishni maqsad qilganmiz. Ushbu tahlil va uning natijasida olinadigan xulosalar bizga qishloq xo‘jaligini rivojlanish tarixini o‘rganish, kelgusi taraqqiyotini ta’minlash yo‘nalishlarini tanlab olish va kelgusi davr uchun strategiyalarni ishlab chiqishga yordam beradi.

Mazkur yo‘nalishda amalga oshirilgan tadqiqot natijalariga ko‘ra, to‘liq rivojlangan iqtisodiyot, ayniqsa Agrar sektorsektori, eksport qilinadigan ekinlar miqdori va navlari yaxshilanishi bilan eksport mahsulotlarini ishlab chiqarishi ko‘payishi ta’minlanadi[6]. Biroq, har qanday mamlakat rivojining dastlabki davrida sanoatlashishi uchun Agrar sektoragrosanoat tarmoqlariga yetarli miqdorda material etkazib bera olsagina, Agrar sektormahsuloti o‘sishga erishgan deyiladi. Shu nuqtai nazardan, tadqiqotlarda qishloq xo‘jaligini rivojlantirish rivojlanayotgan mamlakatlarning iqtisodiy taraqqiyotiga to‘rt xil yo‘l bilan yordam berishi mumkinligi haqidagi fikrlar ilgari suriladi[7].

Bular:

a) Ichki iste’mol uchun mavjud bo‘lgan oziq-ovqat ta’minotini oshirish va sanoatdagi bandlikni ta’minlash zarur bo‘lgan ishchi kuchini bo‘shatish.

b) Ishlab chiqarish sektori uchun ichki bozor hajmini kengaytirish.

v) Ichki jamg‘armalar taklifini oshirish.

g) Agrar sektormahsulotlarini eksport qilish orqali ishlab topilgan valyutani erkin almashtirishni ta’minlash.

Qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirish yo‘nalishlarini ishlab chiqish qishloq joylarida hayot sifatini yaxshilash, bugungi va kelajak avlodlar uchun zaruriy miqdordagi oziq-ovqat ta’minotini shakllantirish, fermer va dehqon

ISSN 3030-3907

xo‘jaliklari uchun etarli daromadga ega bo‘lish imkoniyatini ta’minlashni anglatadi. Qishloq xo‘jaligining barqaror rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, kelajak uchun ishlab chiqarish quvvatlarini ta’minlash va saqlash, atrof-muhitga zarar etkazmasdan, tabiiy resurslarga xavf solmasdan samaradorlikni oshirishni o‘z ichiga oladi. Bundan tashqari, bu mahalliy bilimlarni hurmat qilish va e’tirof etish, tabiiy resurslarni boshqarishni shakllangan mahalliy usullari, kelajak avlod istiqboliga ziyon etkazmasdan hozirgi avlod imkoniyatlarini targ‘ib qilish uchun harakatlarni talab qiladi.

Binobarin, iqtisodiy va ekologik barqarorlik, fermer va dehqon xo‘jaliklari faoliyati samaradorligini ta’minlash, kelajak avlod uchun ishlab chiqarish salohiyati, yaxshilangan oziq-ovqat xavfsizligi va ijtimoiy barqarorlik kabilar rivojlanayotgan mamlakatlarning qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning muhim elementlari hisoblanadi[8].

MUHOKAMA VA NATIJALAR. Bugungi kunga qadar qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning qator nazariyalari shakllangan bo‘lib, tadqiqotimizning mazkur paragrafida ularning rivojlanish evolyutsiyasini tahliliy qarab chiqamiz. Ushbu nazariyalarning asosiy va umumiy maqsadi insonlarning moddiy va ijtimoiy farovonligini oshirish hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan bu ko‘pincha atrof-muhit va jamiyat, aholi farovonligini yaxshilashga kompleks yondashuv sifatida qaraladi[9].

Qishloq xo‘jaligini rivojlantirish jarayonidagi birinchi qadam oldingi yoki an’anaviy jamiyatlardagi kabi qishloq xo‘jaligini statik, Yani o‘zgarmas deb qarashdan voz kechish bo‘ldi. Biroq, qishloq xo‘jaligini rivojlantirish muammosi - statik qishloq xo‘jaligini zamonaviy dinamik sektorga aylantirish emas, balki soha mahsuloti va hosildorligi o‘sish sur’atlarini iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida boshqa tarmoqlaridagi o‘sish darajasiga mosligini ta’minlash hisoblanadi.

Shu sababli, qishloq xo‘jaligini rivojlantirish jarayonini mazmun nuqtai nazaridan oldingi yoki an’anaviy jamiyatdagi kabi statik deb qarashdan voz kechishi kerak. Demak, qishloq xo‘jaligini rivojlantirish nazariyasi mahsulot ishlab chiqarish hajmi 1,0 foiz yoki undan kam bo‘lgan o‘sish tendensiyasiga ega bo‘lgan mamlakatlardan to yillik o‘sishi 4,0 foiz va undan oshiq o‘sish darajasiga ega bo‘lgan mamlakatlar Agrar sektoro‘sishining dinamikasi yoki o‘zgaruvchan o‘sish manbalari to‘g‘risida tushuncha berishga xizmat qiladi[10].

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda xulosa qiladigan bo‘lsak, qishloq xo‘jaligini rivojlantirish bo‘yicha adabiyotlarda beshta umumiy model mavjud[11];

a) Chegaraviy model

b) Tabiatni muhofaza qilish modeli

ISSN 3030-3907

v) Urbanizatsiya va sanoatlashish ta’siri modeli

d) Diffuzion model

e) Yuqori rentabellikni ta’minlash modeli

Chegaraviy model: ushbu model g‘arb mamlakatlarida shakllanlangan bo‘lib, unga ko‘ra qishloq xo‘jaligida mahsulot yetishtirish hajmini oshirishning asosiy usuli sifatida haydaladigan va o‘tlaydigan maydonlarning kengayishi qaraladi. Chunki, XVIII-XIX asrlarga kelib yangi qit’alar - Shimoliy va Janubiy Amerika, Avstraliyaning Yevropa istilosi asosida ochilishi yoki yaratilishi ushbu modelning vujudga kelishiga sabab bo‘lgan omillardan hisoblanadi[12]. Ushbu yangi qit’a mamlakatlari G‘arbiy Evropaning metropoliten mamlakatlari uchun tobora muhim oziq-ovqat va Agrar sektorxom ashyo manbalariga aylandi.

Oldingi vaqtlarda shunga o‘xshash jarayonlar Evropa, Osiyo va Afrikaning dehqon va qishloq xo‘jaliklarida unchalik katta bo‘lmagan sur’atda sodir bo‘lgan. Yani, yangilikka intiluvchi mahalliy aholini mavjud qishloqlarda erdan foydalanish darajasining kuchayishi, yangi qishloqlarning barpo etilishi va ochilishi, erlarni almashlab ekish tizimiga o‘tishiga sabab bo‘ldi. Natijada, tuproq sharoitlari qulay bo‘lgan, katta daryo havzalari va tekisliklarda bo‘lgani kabi, yangi qishloqlar asta-sekin o‘zlarining etishtirish tizimini kuchaytirdilar. Tuproq resurslari kam unumdor bo‘lgan joylarda, aksariyat tepaliklar va tog‘li hududlarda bo‘lgani kabi, yangi maydonlar ochish yoki o‘tloqlarni kengaytirish maqsad qilindi.

Aholi soninining tez sur’atlarda o‘sishi natijasida ushbu modeldan foydalanish uzoq davom etmadi, chegaraviy model o‘z chegaralariga tezda erishdi. Ushbu davrdagi o‘ziga xosliklardan biri bu ekinlarning hosildorligi ekin maydonlari birligi nisbatan olganda urug‘ birligida past bo‘lgan. Misr va Janubiy Osiyodagi va Sharqiy Osiyodagi nam guruch zonasi kabi hududlardan tashqari barcha hududlarda hosildorlikni maydon va ishchi soatiga nisbatan pasayishi kuzatilgan[13]. Ba’zi hududlardagi jiddiy vaziyat dehqonlarning ahvolini yomonlashtirgan, natijada chegaraviy model bo‘yicha rivojlanish 20-asrning so‘nggi choragiga qadar samarali o‘sish manbai sifatida qaralgan. 1960-yillarda Janubiy-Sharqiy Osiyoning aksariyat hududlari, Lotin Amerikasi va Afrikada “chegaraviy model nihoyasiga yetdi”, yangi erlarning ochilishi zararkunandalar va kasalliklarga qarshi kurashish uchun texnologiyalar ishlab chiqilishi, tuproq unumdorligini oshirilishi bilan bog‘liq muammolar o‘z yechimini kutayotgan edi.

Tabiatni muhofaza qilish modeli: mazkur model ingliz Agrar sektorinqilobi bilan bog‘liq bo‘lgan ekin va chorvachilikdagi yutuqlar hamda dastlabki nemis kimyogarlari, tuproqshunos olimlari tomonidan taklif qilingan tuproqning charchashi konsepsiyalari asosida shakllandi. Tabiatni muhofaza qilish modeli tobora murakkablashib borayotgan er va mehnatni talab qiladigan ekinlar tizimi, organik o‘g‘itlarni ishlab chiqish, ulardan foydalanish va fizik shaklga ega

ISSN 3030-3907

bo‘lgan mehnat unumdorligini oshirishga xizmat qiladigan kapitalni shakllantirishni evolyutsiyasi ketma-ketligiga e’tibor qaratdi. Ushbu model dunyoning ko‘pchilik fermer va dehqon xo‘jaliklari uchun foydalanish imkoniyati mavjud bo‘lgan qishloq xo‘jaligida ishlab chiqarishni intensivlashtirishga qaratilgan yagona yondashuv edi.

Tabiatni muhofaza qilish modeli asosida qishloq xo‘jaligini rivojlantirish dunyoning ko‘plab mintaqalarida mahsulot yetishtirishning o‘sish sur’atlarini nisbatan uzoq vaqt davomida yiliga 1,0 foiz atrofida ushlab turishiga xizmat qilishiga ishonilgan. Natijada, mazkur ko‘rsatkich rivojlanayotgan davlatlarda Agrar sektormahsulotlariga talabning 3-5 foiz atrofidagi o‘sish sur’atlariga mos kelmadi va qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning yangi modelini ishlab chiqishga zarurat paydo bo‘lishiga sabab bo‘ldi. Keyingi model sifatida urbanizatsiya darajasining oshishi va sanoatlashish ta’siri modeli maydonga chiqdi.

Urbanizatsiya va sanoatlashish ta’siri modeli: tabiatni muhofaza qilish modelida Agrar sektorrivojlanishidagi farqlarning hududlar kesimidagi o‘zgarishi, avvalambor atrof-muhit omillarining farqi bilan bog‘liq deb qaralgan. Iqtisodiy rivojlanish darajasi va sur’atlaridagi geografik farqlarni birinchi navbatda urbanizatsiya darajasining oshishi sanoat rivojlanish darajasi va iqtisodiy o‘sishi darajasi bilan izohlanadigan modellardan keskin farq qiladi. Dastlab, urbanizatsiya darajasining oshishi va sanoatlashish ta’siri modeli dehqonchilik tizimi intensivligida geografik va sanoatlashgan jamiyatdagi mehnat unumdorligining o‘zgarishini tushuntirish uchun ishlab chiqilgan. Keyinchalik ushbu model shaharsozlik sanoatining jadal rivojlanishi bilan ajralib turadigan mintaqalarda Agrar sektorva qishloq xo‘jaligidan tashqari sohalarni bog‘laydigan omil va mahsulot bozorlarining yanada samarali ishlashini tushuntirish uchun kengaytirilgan. Model kam davlatlarda keng sinovdan o‘tgan bo‘lishiga qaramasdan, past rivojlangan dunyoda cheklangan e’tiborga ega bo‘lgan. Ushbu model ham kun talabi darajasidagi o‘sishni ta’minlashda yetarli asosga ega bo‘la olmadi va o‘zidan keyin rivojlangan diffuzion modelning shakllanishiga imkoniyat yaratib berdi.

Diffuzion model: qishloq xo‘jaligini rivojlantirishga diffuzion yondashuv qishloq xo‘jaligida mahsulot yetishtiruvchilar va mintaqalar o‘rtasida er, mehnat unumdorligidagi sezilarli farqlarning empirik kuzatuviga asoslangan. Shu nuqtai nazardan, qishloq xo‘jaligini rivojlantirish yo‘lida texnik bilimlarni yanada samarali yoyilishini ta’minlash, mahsulot yetishtiruvchilar hamda mintaqalar mahsuldorligidagi farqni qisqatirishga asoslanadi. Chorvachilikni rivojlantirishining takomillashgan amaliyotining keng miqyosda tarqalishi hattoki zamonaviy jamiyatlarda ham mahsuldorlik o‘sishining asosiy manbai bo‘lib hisoblanadi.

ISSN 3030-3907

Ushbu davrda zamonaviy Agrar sektortadqiqot tizimlarini ishlab chiqishdan oldin asosiy e'tibor va kuch ekinlarni o'rganish, bilimlarni amaliyotga joriy etishga sarflandi. Agrar sektorbo'yicha tadqiqot tizimlari rivojlangan mamlakatlarda ham mahsulot yetishtiruvchilar tomonidan kashf qilingan yangiliklarni sinash va takomillashtirish, o'ziga xos ekin turlari va chorva zotlarini sinovdan o'tkazish, moslashtirish masalalari bo'yicha keng miqyosda ishlar olib borilmoqda. Model sohadagi ilmiy yangiliklarni yoyilish darajasi, mahsulot yetishtiruvchilarning shaxsiy xususiyatlari, ta'lim yutuqlari o'rtasidagi bog'liqlikni ochib berish maqsadida ishlab chiqilgan.

Mazkur model paydo bo'lganidan keyin fermer xo'jaliklarini boshqarish, mahsulot ishlab chiqarish iqtisodiyoti, unda olib borilgan izlanishlar va tadqiqotlarning kengayish harakatlarining intellektual asosi yaratildi. XIX asrning oxirida Agrar sektoriqtisodiyoti, Agrar sektorfanlari iqtisodiyotini bir-biriga bog'laydigan alohida fan sifatida paydo bo'ldi. Fermer xo'jaliklarini boshqarish bo'yicha tadqiqotlar va dasturlarni kengaytirishning faol chora-tadbirlarini ishlab chiqishga olib kelgan o'zgarishlar, tajriba-sinov maydonlarida olib borilgan tadqiqotlar Agrar sektormahsuldorligining o'sishiga hissa qo'shgan paytga to'g'ri keldi. Agrar sektordoirasidagi sotsiologlarning diffuziya jarayoni bo'yicha tadqiqotlari ma'lum bo'lgan texnologiyaning samarali tarqalishiga ko'maklashishga xizmat qildi.

Aniq yoki bilvosita diffuzion modelga asoslangan texnik yordam va jamiyatni rivojlantirish dasturlarini an'anaviy fermer xo'jaliklarini jadal modernizatsiya qila olmasligi, Agrar sektormahsulotlarining tez o'sishini ta'minlay olmasligi sbabli qishloq xo'jaligini rivojlantirish siyosatini ishlab chiqish uchun poydevor sifatida diffuzion modelning cheklovlari tobora oshkor bo'la boshladi.

Yuqori rentabellikni ta'minlash modeli: Tabiatni muhofaza qilish, urbanizatsiya va sanoatlashish ta'siri, diffuzion modelga asoslangan siyosatning o'zini oqlamaganligi 1960-yillarda yangi istiqbolga olib keldi. An'anaviy Agrar sektorsohasini iqtisodiy o'sishning samarali manbaiga aylantirishning kaliti sifatida kambag'al mamlakatlardagi fermerlar uchun zamonaviy, yuqori rentabellikga ega manbalarni yaratishga mo'ljallangan sarmoya maydonga chiqdi. An'anaviy Agrar sektortizimlarida dehqonlar resurslarni oqilona, samarali taqsimlovchi subyekt sifatida qaralganligi, aksariyat qashshoq mamlakatlarda zamon talablariga javob beradigan texnik va iqtisodiy imkoniyatlar cheklanganligi ular kambag'al bo'lib qolishiga olib kelgan.

XULOSA VA TAKLIFLAR. Ushbu yo'nalishda tadqiqot olib borgan olimlar tomonidan yangi yuqori rentabellikni ta'minlash manbalari uch toifaga bo'lingan:

ISSN 3030-3907

a) Davlat va xususiy sektor tadqiqot institutlarining yangi texnik bilimlarni ishlab chiqarish imkoniyatlari;
b) Sanoat sektorining yangi texnik vositalarni yaratish, ishlab chiqarish va bozorga yetkazish imkoniyatlari;
c) Fermerlarning yangi bilimlarni egallash va yangi texnologiyalardan samalari foydalanish imkoniyatlari;

Yuqori rentabellikni ta'minlash modelini qabul qilish va iqtisodiy doktorinaga aylantirish ishtiyoqi qisman Agrar sektorsohasidagi tadqiqotlarga davlat investitsiyalarining yuqori rentabelligi to‘g‘risida hisobotlarni ko‘payishi bilan bog‘liq. Shuningdek, tropik mintaqaga mos yangi, yuqori mahsuldor don navlarini yaratish bo‘yicha sa'y-harakatlarning muvaffaqiyati bilan bog‘liq edi. Meksikada 1950-yillardan boshlab yuqori hosildor bug‘doyning yangi navlari, 1960-yillarda Filippinda yuqori hosildor sholi navlari yaratildi. Ushbu navlar o‘g‘it va boshqa kimyoviy moddalar kabi sanoat manbalari, tuproq va suvni samarali boshqarishga juda ta'sirchan bo‘lgan. Biroq, yangi navlarni qabul qilish bilan bog‘liq yuqori rentabellik va unga tegishli texnik ma'lumotlar, boshqarish usullari Osiyo, Afrika va Lotin Amerikasining bir qator mamlakatlarida yangi navlarning tez tarqalishiga olib keldi.

Model hanuzgacha qishloq xo‘jaligini rivojlantirishning to‘liq shakllanib bo‘lmagan nazariyasi sifatida qolmoqda. Ta'lim va tadqiqot natijalarini ijtimoiy mahsulot bo‘lib, bozorlarda sotilmasligi sababli, ta'lim, ilmiy tadqiqotlar va boshqa muqobil davlat hamda xususiy sektor iqtisodiy faoliyatlari uchun resurslarni taqsimlash mexanizmi ushbu modelda to‘liq qamrab olinmagan. Bundan tashqari, modelda tadqiqotga sarflangan sarmoya yangi yuqori qaytimga ega texnikaning manbai deb hisoblanmaydi. Shu bilan birga iqtisodiy sharoit ma'lum bir jamiyat uchun samarali texnologiyalar to‘plamini ishlab chiqish va moslashtirishga qanday turtki berishini tushuntirmaydi. Bundan tashqari omil va mahsulot narxlari munosabatini ma'lum bir yo‘nalishdagi tadqiqotlarga sarmoyalarni jalb qilishi asosida jarayonni aniqlashtirish masalasiga e'tibor qaratilmaydi.

Qishloq xo‘jaligini rivojlantirish modellari evolyutsiyasi tahlili natijalariga ko‘ra xulosa qiladigan bo‘lsak, Agrar sektoro‘sishining ta'siri va paydo bo‘lishi 60-yillardagi sanoatlashtirish va iqtisodiy o‘sish uchun juda muhim ahamiyatga ega, ammo qishloq xo‘jaligining o‘sish jarayonining o‘zi ko‘pchilik rivojlanayotgan mamlakatlarda e'tibordan chetda qolmoqda. Shuningdek, bugungi kunga qadar shakllantirilgan modellar tahlili ularning har biri o‘ziga xos kamchilikarga ega ekanligini asoslamoqda. Bu esa o‘z navbatida ularni yanada takomillashtirish hamda rivojlantirish asosida yangi modellarni yaratish masalalariga alohida e'tibor qaratish talab qiladi.

ISSN 3030-3907

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Cardno (2017) Agricultural development as a key role in food security and economic development in most of the world’s population in rural area.
2. Nwachukwu I. (2008) Planning and evaluation of agricultural and rural development project. Lambhouse publishers. p. 1-6.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliy-25-01-2020
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi http://uza.uz/oz/politics/zbekiston-respublikasi-prezidenti-shavkat-mirziyeevning-oliy-25-01-2020
5. Researchclue.com (2013) The impact of agricultural development on economic growth of Nigeria. Home for Nigerian researchers
6. Researchclue.com (2013). The impact of agricultural development on economic growth of Nigeria. Home for Nigerian researchers
7. European Commission (2018) Sustainable agriculture and rural development policy-agricultural development. International cooperation and development. https//ageconsearch.umn-edu/bitstream/135054/ Fris-1972-11-02-245pdf
8. Nwachukwu I. (2008) Planning and evaluation of agricultural and rural development project. Lambhouse publishers. p. 1-6.
9. Udemezue JC, Osegbue EG. Theories and Models of Agricultural Development. Ann Rev Resear. 2018; 1(5): 555574.
10. European Commission (2018) Sustainable agriculture and rural development policy-agricultural development. International cooperation and development. https//ageconsearch.umn-edu/bitstream/135054/ Fris-1972-11-02-245pdf.
11. Udemezue JC, Osegbue EG. Theories and Models of Agricultural Development. Ann Rev Resear. 2018; 1(5): 555574.
12. Udemezue J.C., Osegbue E.G. Theories and Models of Agricultural Development. Ann Rev Resear. 2018; 1(5): 555574.

ISSN 3030-3907